

Niger

Történelem és jog a „Nagy folyó” partján

Nyugat-Afrika leghosszabb folyója évezredek óta hatással van a térség társadalmi, politikai, kulturális és gazdasági fejlődésére. Többet jelent egyszerű vízforrásnál, közösségek, vallások, népi hiedelmek és fohászok központi eleme, az élet bölcsője. Az ókor virágzó birodalmai éppen úgy kiszolgáltatottak voltak a Niger szeszélyes vízhozamának, mint ahogy a régió ma létező országai. Az életet adó vízforrás birtoklása kapcsán számos alkalommal robbant ki, népek és birodalmak felemelkedésével, avagy pusztulásával járó véres háború. Jogi formában a gyarmatosító európai hatalmak rendelkeztek először a Niger szabad hajózhatóságáról, vízének szabályozott felhasználásáról, mely megállapodásokat a dekolonizáció során függetlenséget nyert afrikai államok számos kiegészítés és aktualizálás mellett életben tartották.

írta: Grünhut Gábor



▲ *Hajósok a Niger folyón* Fotó: Szilasi Ildikó

A folyó természetrajza

A NIGER

N y u - gat-Afrika-leghosszabb (4100 km), a Nílus és a Kongó után pedig a kontinens harmadik legnagyobb folyója. Előbbiekhez viszonyítva vize tisztának számít, ám hasonlóképpen jól hajózható. Forrása a Guineai-fennsíkon található, mintegy 240 kilométerre az Atlanti-óceán partjától. Északkeletre a Szahara irányába folyik, majd az egyeteméről és messze földön híres piacáról ismert Timbuktuól nem messze egy éles kanyart vesz, s déli irányba, a Guineai-öbölbe torkollik (így a folyó képe egy érdekes háromszög, vagy bumerángformát mutat). Vízgyűjtő területe 2273946 km², Nyugat-Afrika 7,5%-át fedi le. Öt országon – Guineán, Malin, Nigeren, Beninen és Nigérián – folyik keresztül, illetve érinti azokat, ezáltal a térség gazdasági, kulturális életében rendkívül nagy szerepet tölt be. A Nigeren négy szakaszt különítenek el a geográfusok: Guineában és Mali délnyugati területén található a legtermékenyebb rész, itt a legnagyobb a víz hozama is. A második szakasz egyedülállóan számít belső deltáváival, mocsaraival és ártereivel. Ez a mintegy 400 km hosszú rész az esős évszakban egyetlen – nagyjából 30000 km² nagyságú – csatornákkal szabdalt, hol sekélyebb, hol mélyebb, vízzel tarkított régióvá válik. Itt oly mértékben veszt a Niger eséséből, hogy a további szakaszokon – dacára annak, hogy Moptinál a Bani folyó is beleömlik – már csak nagyjából egyharmada a vízhozama.¹ A harmadik, hurok utáni középső folyami szakasz elsősorban Nigerben kígyózik. Bár itt hat olyan kisebb folyó is táplálja, melyek forrása Burkina Fasóban található (Gouroual, Dargol, Sirba, Gouroubi, Diamangou, Tapoa), a gyors párolgás miatt a vízmennyiség mégis csökkenő tendenciát mutat.² Az utolsó szakasz a nigériai: ebben a régióban csatlakozik a legtöbb mellékág a Nigerbe (köztük a Benue és a Lokoja), s végül elérve a Guineai-öblöt itt fejezi be több ezer kilométeres útját a nagy folyó.

Szerepe Nyugat-Afrika történelmében

Ókor és középkor, az európai kolonizációig

A Niger mint édesvízforrás mindig is stratégiai jelentőséggel bírt a különböző afrikai törzsek, népek, birodalmak számára. Elnevezése ugyan más és más az eltérő nyelveket beszélő emberek körében³, azonban a partja mentén szerveződő társadalmak életében játszott nélkülözhetetlen szerepe, a kereskedelem, a halászat, és az öntözés szempontjából is azonos. Az ókori rómaiak – ahogy Plinius munkáiban olvashatjuk – még úgy tudták, hogy a Niger a Nílusba torkollik, s erről sokáig az arab utazók is hasonlóan vélekedtek.

A folyó felső szakasza része volt a 8. század dere-

kán létrejövő Ghánai Birodalomnak⁴, mely a korhoz mérten igen gazdagnak számított a Szaharán átívelő arany- és sókereskedelem megszervezése következtében. A despotikus államszervezet stabilitásának alapjait az örökletes királyság („*Ghana*” volt az uralkodó címe) és a Bida’a vallás adta (melynek középpontjában egy, a Nigerben lakozó mítikus kígyó állt).⁵ A birodalmat előbb a berber törzsek betörései, majd a 11. század közepétől a terjeszkedő muszlim almoravidák gyengítették, akik végül 1076-ban Abu Bakr vezetésével le is igázták.⁶ A többnemzetiségű – szoninkék, fulbék, malinkék (déli mandék) által lakott – megszállt területet azonban csak tíz évig tudták egyben tartani. A 12. század közepén több-kevesebb sikerrel a szuszuk kísérelték meg helyreállítani az egykori Ghána nagyságát, de hatalmukat csak a déli területeken tudták megszilárdítani, majd pontosan száz évvel később egy új, és nagyobb birodalom végül őket is bekebelezte.

Ghána területétől keletre, lefelé a Niger mentén már évszázadok óta éltek mande törzsek kisebb falvakban, illetve néhány nagyobb városban, melyek élén király állt (ilyen „kiskirályságok” voltak: Toron, Ka-Ba, Niani). A Keita-dinasztiából⁷ származó Szungyata volt az, aki felismerve, hogy a Ghánai Birodalom széthullása következtében kialakult irt saját állama, Mali tölthetné be, a 13. század első felében megkísérelte a mande népcsoportok egyesítését (fővárosnak Nianit megtevé). Az 1235-ös kirinai csatában legyőzte a területére behatoló, Szumanguru Kanté király által vezetett szuszu seregeket, majd folyamatosan uralma alá hajtotta a környező államokat is.⁸ Így jött létre a Mande Kurufa (a mandék szövetsége), mely fénykorában – a 14. század során – az Atlanti-óceántól, a Niger mentén egészen Gaó városáig terjedt.⁹ Az arany- és sókereskedelem, az öntözéses növénytermesztés és az ahhoz kapcsolódó állattenyésztés relatív jólétet teremtett. A Mali Birodalom jogfolytonossága egészen 1610-ig fennmaradt (ekkor hullott végérvényesen darabokra, IV. Mahmud király örökösének testvérháborúja következtében).¹⁰ A történészek Mansza muszát – Szungyata ükunokáját – tartják a legnagyobbinak Mali uralkodói közül, aki nemcsak a hadsereget és a gazdaságot szervezte meg, de az iszlámot is sikerrel terjesztette.¹¹

Gaó központtal már a 11. században létezett egy kisebb szongai állam is a térségben, de befolyása nem volt számottevő. Sőt, 1325-ben Mansza musza seregei elfoglalták a várost, és a Szongai-dinasztia uralkodói majd csak a Mali Birodalom gyengülésével – 1464-ben, Szunni Ali¹² révén – szerezték vissza hatalmukat. „Nagy” Ali halálát követően, 1498 és 1592 között az Aszchia-családból kerültek ki a királyok. Sikeresen vették fel a harcot a belső és külső ellenséggel egyaránt hadakozó Malival, és a gazdaság jövedelmezőségét ki-

használva, hódító háborúkat is indítottak. A Szongai Birodalom olyan kereskedelmi központokat foglalt el mint Timbuktu és Dzsenne, ezáltal a hagyományos arany-, valamint sókereskedelem mellett lefölözte a nagy gazdagságot hozó rabszolgakereskedelem hasznát is. A jobbára családi szinten szerveződő, kasztrrendszerű társadalomban, az adókból finanszírozott helyőrségek tartották fenn a rendet. Az elit vallását és a jog alapját az iszlám jelentette, de a helyi szokások párhuzamosan éltek a meghódított területeken, a tudományok központja pedig a már régebb óta egyetemesen rendelkező Timbuktu lett.¹³ Afrika legnagyobb birodalma alakult itt ki, ám a 17. század elején – fejlettebb hadi eszközökkel – rájuk támadó berber és beduin törzseket mégsem tudták visszaverni.¹⁴ Az Aszkiá-uralkodóház a Niger ún. dendi régiójába szorult vissza, mely területet egészen 1901-ig, a franciák megjelenéséig tartották hatalmuk alatt.

Az északi támadók azonban nem voltak képesek az általuk meghódított hatalmas földeket sokáig birtokolni: folyamatosan adták fel állásaikat, néhol harc nélkül. Mindenesetre a szongai állam megszűnt, és helyét átadta számos kisebb királyságnak.¹⁵ Ezek egyike volt a Szegu királyság, mely mande gyökerekkel rendelkezett, és a névadó városon kívül Timbuktu, Mopti és Dzsenne felett is uralkodott. Folyamatos háborúban állt szomszédaival, minek következtében később jelentősen meggyengült. A korábbi vazallusállam, Massina muszlim vezetője Szeku Amadu 1818-ban dzsihadot indított Szegu ellen, melynek helyén két év múlva már Hamdullahi kalifátusa tündökölt. Bár összefüggő területet nem volt képes létrehozni Amadu, a térségben így is jelentős hatalommal bírt. Utóda fia lett (aki később lemondott a vezetésről az ő fia javára), mikor – ahogy már korábban is, többször – egy újabb „erős hadúr”, al-Háddzs Umár ibn Tal lépett a szín-

re, aki 1862-ben seregeivel lerohanta a kalifátust, s annak romjain létrehozta az ún. Tukulor Birodalmat, az utolsó nagy államot, mely magába foglalta a mai Guinea, Mali és Szenegál egész területét.

A Niger legalsó szakaszán (a mai Nigéria területén) már a 11. századtól léteztek, ún. hausza királyságok (nevüket az államalkotó népcsoportról kapták), mint például Daurama, Kano, Jigawa Katsina vagy Gobir.¹⁶ Ezen államok fennállásuk során folyamatosan „egyensúlyoztak” az északnyugatra fekvő Mali, Szongai és a keleti Kanem-Borno birodalmak között, egészen az európai kolonizációig.

Kolonizáció

Portugál felfedező már a 15. század második felében feltérképezték a nyugat-afrikai partvonalat. Az 1490-es évekre eljutottak a Guineai-öböl mentén egészen a Niger deltájához (habár a legenda szerint Mungo Park skót utazó volt az első európai, aki a folyót meglátta), az imperializmus koráig azonban a portugálok, hasonlóan a többi európai nemzethez csak kisebb kikötőket, kereskedő telepeket létesítettek, főként a rabszola-, elefántcsont-, és nemesfémkereskedelem céljából. A 19. század végére, elsősorban az angol és francia birodalomépítési törekvések következtében, Afrika más vidékeihez hasonlóan „európai” hadszíntérré vált a kontinens nyugati fele is, s a második világháború végéig az is maradt. A Niger folyó vízgyűjtő területének nagy része francia befolyás alá került. 1895-től létezett hivatalosan is a Francia Nyugat-afrikai Föderáció (*Afrique occidentale française*) mely 1904-ben már nyolc kolóniát tömörített (ezek voltak: Mauritánia, Szenegál, Francia Szudán [a mai Mali], Francia Guinea [Guinea], Elefántcsontpart, Niger, Felső Volta [Burkina Faso] és Dahomey [Benin]).¹⁷

Nagymosás a Niger partján
fotó Seilasi Ildikó





▲ Lâtkep – Niger folyó
forrás: Szalai István

A folyó deltavidékét magában foglaló Nigéria 1901. január 1-jével lett a Brit Birodalom protektorátusa. Az angolok terjeszkedésének irányvonala Afrikában észak-déli irányú volt, mely „sávba” tökéletesen illeszkedett Nigéria is, habár az angol gyarmatok inkább a kontinens keleti és déli felére összpontosultak (Egyiptom, Szudán, Kenya, Uganda, Tanganyika, Észak- és Dél-Rhodesia, Becsuánföld, Dél-Afrika).

A hódítók magukkal hozták az európai jogrendszert is, melynek minden eszközzel igyekeztek érvényt szerezni. 1885. február 26-án, Berlinben megtörtént az első kísérlet az afrikai vizek szabályozására. Lényegében az összes, az afrikai gyarmatosításban érintett nagyhatalom által aláírt egyezmény az 1815-ös Bécsi Kongresszus által lefektetett nemzetközi jogi normákon alapult, és V. fejezetében (a Niger folyón való hajózásról) kimondja: „XXVI. A Niger folyón – kivétel nélkül annak minden ágán és folyásán – valamennyi nemzet kereskedő járművei szabadon, egyenlő jogokkal hajózhatnak...”¹⁸ A leginkább érintett két birodalom, az angol és a francia is ratifikálta megállapodást. 1890. július 2-án Brüsszelben a részes felek felülvizsgálták, és módosították elsősorban a Kongó vízgyűjtő-területére vonatkozó részeket, valamint újból megerősítették a rabszolga-kereskedelem tilalmát.

Az első világháborút követően, 1919. szeptember 9-én Saint-Germain-en-Loye-ben az egyezmény újbó-

li megváltoztatására került sor.¹⁹ Az első bekezdésben a részes államok körét kiterjesztették a Népszövetség azon tagjaira is, melyek hajlandók voltak elfogadni a dokumentumban rögzítetteket. Miután földrajzi pontossággal meghatározták a jogszabály alkalmazhatóságának hatókörét, arra folyamatosan visszautalva a következő rendelkezéseket írták elő: az aláíró nemzetek tagjai szabad mozgásának (korlátozni csak a közrend, biztonság érdekében lehetett), kereskedelmének biztosítása, tulajdonuk védelme. Az egyes államok saját döntésük alapján, szabadon rendelkezhetnek a területükön fellelhető természeti javakkal (az ötödik bekezdés ezt külön nevesíti a Niger vízgyűjtő-területével kapcsolatban). Csak olyan adók és vámok beszedésének engedélyezése, melyek magából a hajózási tevékenységből adódó kiegészítő szolgáltatások fedezése miatt nélkülözhetetlenek, éppen ezért arányosak. Az egyezményben rögzítettek szerint még azokért az egyes területeken kiépített közművek használatáért (csatorna, vasút) sem lehetett külön díjat fizettetni a részes felekkel, amelyek a hajózhatóságot biztosították a hatókörön belül. Mindez nem vonatkozott azokra az utakra, melyeket a nyersanyag, illetve késztermék, folyóig történő szállítására építettek, ugyanakkor az egyenlő bánásmód itt is alapkövetelmény volt. Az egyezmény továbbá az egyes államok feladatává tette, hogy területükön a hajózás biztonságát növelő szabá-



The
Explorer



Együttműködő partnerünk a **The Explorer** magazin



▲ *A Níger hajnalban*
fotó: Dennis Hunink

a gyakorlatba is átültette a szabadságjogok (független sajtó, általános választójog, stb.) érvényesülését. Az új elnök, Mahamane Ousmane azonban nem találta meg a közös hangot a kormányzó párttal, mely jelentősen kiütközött az 1995-ös tuareg felkelés során tanúsított kormányzati tehetetlenség során. 1996. január 27-én Ibrahim Baré Maïnassara ezredes hajtott végre államcsínyt, majd júniusban megválasztatta magát államfőnek. Diktatúrájának finanszírozása érdekében szorosabbra fűzte országa kapcsolatait a nemzetközi embargó alatt álló Líbiával. 1999 áprilisában Baré-t meggyilkolták, az elkövető Daouda Malam Wanké őrnagy volt, aki azonban a korábban tapasztaltaktól eltérően a háttérben maradt, a választásokat így Tandja Mamadou – a koalíció jelöltje – nyerte meg.

A Francia Közösségen belül autonómiával rendelkező République du Dahomey 1958. december 11-én jött létre, teljes függetlenségét 1960. augusztus 1-jével nyerte el. 1975-ben az itt található tengeröböl nyomán nevezték át az országot Beninnek. Az önálló Dahomey első elnöke Hubert Maga volt, akit az 1963-as puccs után Justin Ahomadegbé követett, majd öt hat évvel később Paul-Émile de Souza ezredes távolította el. 1970-74 között egy háromtagú elnöki tanács irányította az országot, annak feloszlását követően egészen 1989-ig Mathieu Kérékou volt az egy-

személyi vezető. Szocialista típusú diktatúráját, „Afrika Kubájaként” emlegették. 1991-ben többjelöltes választásokat írtak ki, de a bizonyítottá vált csalások ellenére Kérékou még tizenöt évig hatalmon maradt, 2006-ban aztán Yayi Boni váltotta tisztségében.

Nígerhez hasonlóan az 1960. október 1-jén függetlenné vált egykori brit gyarmat Nigéria is a „Nagy folyóról” kapta nevét. A többnemzetiségű ország északi területein elsősorban az iszlamista Nigériai Nemzeti Párt tudott támogatókat szerezni, míg a déli részeken pedig inkább a keresztény *National Council of Nigeria and the Cameroons*, valamint a jorubák által favorizált Akció Csoport. 1961-ben népszavazást írtak ki a Nigéria és Kamerun határán fekvő vitatott, ún. észak- és dél- – avagy brit – kameruni területek hovatartozását illetően. A referendum értelmében a déli tartományok a Kamerunhoz való csatlakozás mellett döntöttek, míg az északiak maradtak nigériai fennhatóság alatt. Az olajban igen gazdag Nigéria 1963-ban szövetségi köztársasággá alakult át, az ország első elnöke Nnamdi Azikiwe lett. 1966-ra a korrupció, a siralmas gazdasági állapotok, valamint a folytonosan változó erőviszonyok következtében teljesen instabillá vált az állam politikai-társadalmi helyzete. Sorozatos államcsínyek követték egymást: 1967 májusában a keleti országrész Emeka Ojukwu ezredes irányítása



◀ *Naplemente a Nigeren*
Foró: Szilasi Ildikó

alatt kikiáltotta függetlenségét (Biafrai Köztársaság), melyet azonban a szövetségi kormányzat nem hagyott szó nélkül: július 6-án a nigériai hadsereg lerohanta az elszakadni vágyó tartományokat. Az 1970-es olajárrobbanásból hatalmas bevételekre tett szert a föderális államvezetés, illetve az azt vezető katonai junta. A korrupció rendkívüli méreteket öltött, a lakosság többsége továbbra is nagy szegénységben élt. 1979-ben, 1984-ben és 1985-ben is puccs döntötte meg az aktuális kormányzatot, az utóbbi államcsíny során hatalomba kerülő Ibrahim Babangida elérte, hogy hazáját felvegyék az Iszlám Konferencia tagállamai közé, valamint az IMF strukturális helyreállítási programjába. Noha Babangida 1992-ben általános választásokat írt ki, az ellenzék győzelmének hírére később érvénytelenítette azokat, és a rákövetkező esztendőben bekövetkezett eltávolításáig Nigéria elnöke maradt. A helyébe lépő Sani Abacha rémuralma volt az ország újkori történetének legkegyetlenebb korszaka, mely a vezérezredek hat évvel későbbi meggyilkolásáig tombolt. A polgári kormányzás csak Olusegun Obasanjo 1999-es megválasztásával tért vissza, noha az új elnök esetében is felmerült a szavazás manipulálásának gyanúja. Az utolsó, nemzetközi megfigyelők által szintén tisztességtelennek ítélt voksolást 2007-ben Umaru Yar'Adua, a Demokrata Párt (People's Democratic Party) jelöltje nyerte meg.

A fentebb írtak alapján, a Niger folyó menti ál-

lamok függetlenné válása, politikai-szervezeti működésük stabilizálása nem ment zökkenőmentesen, sőt, mind a mai napig vissza-visszatérő válságok kíséretnek, melyek súlyosan fenyegetik a tárgyaló országok konszolidálódását, gazdasági fejlődését. Az érintett felek 1963 októberében, Niameyben ültek össze első alkalommal, hogy szabályozzák a folyón történő hajózást és gazdasági együttműködést. Az egyezménybe foglalt megállapodásukat 1964. november 25-én további részletekkel egészítették ki. Amint Tiyanjana Maluwa tanulmányában rámutat²², ezek a megállapodások nem pusztán a gyarmati időkben megalkotott szabályozások aktualizált utánzásai, mivel a Niger vízgyűjtőterületét egy egységként kezelik, melyből kétségteljesen következik, hogy a részes felek jogai és kötelezettségei is egyetemlegesek e téren. A korábbi gyarmatbirodalmak tekintetében ez elképzelhetetlen lett volna. Később ezekre az egyezményekre alapozva, az érintett államok 1967-ben megalkották a folyó középvonalának szabad hajózásáról szóló szerződést, majd 1980-ban létrehoztak egy közös alapot a Niger megóvása érdekében.²³ A folyóval kapcsolatos egyik utolsó, nagy jelentőségű nemzetközi jogi lépés a Hágai Nemzetközi Bíróság 2005. július 12-én meghozott 135 oldalas ítélete volt, mely Niger és Benin között határozta meg a folyóban található szigetek (különösen a Lété-sziget) illetékességét, valamint a határvonal pontos földrajzi elhelyezkedését.

Jegyzetek

- 1 Water resource variations of the Atlantic river bassins of Africa: the long term effects of rain shortage, J.P. Bricque, F. Bambat, et al Forrás: http://aochycos.ird.nc/HTMLF/BIBLIO/EV_LRE_EN.HTM
- 2 Niger 2002-ben indított egy hosszú távú programot annak érdekében, hogy megakadályozzák a folyó nagyarányú kiszáradását. Lásd: <http://allafrica.com/stories/200703010421.html>
- 3 A szongai népcsoportnál Isa Ber, míg a manding nyelveken Joliba, Quorra vagy Kworra és Jeliba nevekkel illetik a Nigert. Lásd: <http://www.mapsofworld.com/niger/geography/rivers.html>
- 4 A továbbiakban ez alatt a név alatt e kora középkori királyság értendő, és nem a mai Ghána. Érdekeség, hogy utóbbi nemzeti mítoszaiban az ott élők, eredetüket e korábbi birodalom elűzött lakóira vezetik vissza. Innen a mai állam elnevezése.
- 5 A lény számára cserébe azért, hogy a jó termést biztosítsa, évente egy szűzlányt kellett áldozni. A legenda szerint egy alkalommal, bizonyos Mamadou Sarolle nem volt hajlandó menyasszonyát oda adni, és emiatt a kígyó aszályal állt bosszút a népen. Forrás: http://www.ghana.co.uk/history/history/ancient_ghana.htm
- 6 Kumbi Száleh, a főváros két településrészéből állt: az egyikben az uralkodó és szolgálói, a másikon a kereskedők, illetve egyéb iparosok éltek. A két központot egy tíz kilométer hosszú út kötötte össze. Lásd: <http://history-world.org/africa2.htm>
- 7 Élt kb. 1217 – 1255. A család Bilal ibn Rabah-tól, Mohamed próféta első műezzinjétől származtatta magát.
- 8 Mali hősi epóza tartalmazza Szungyata hódításainak és uralkodásának történetét, mely az afrikai irodalom egyik korai remeke. Lásd: <http://www.bu.edu/africa/outreach/materials/handouts/SUNDIATA.pdf>
- 9 http://mali.pwnet.org/history/history_mali_empire.htm
- 10 http://en.wikipedia.org/wiki/Mali_Empire#_ref-representation_0
- 11 <http://www.africanevents.com/Essay-Habeeb-MansaMusa.htm>
- 12 Életeről további információ található az alábbi internetes oldalon: <http://africanhistory.about.com/library/biographies/blbio-SonniAli.htm>
- 13 <http://www.ewo.com/~lucumi/songhai.html>
- 14 Az 1591-es marokkói invázióról lásd: http://www.africa.upenn.edu/Articles_Gen/morco_1591.html
- 15 <http://xenohistorian.faihw.com/africa/af06.html#Al-Mansur>
- 16 <http://www.wsu.edu/~dce/civafrica/hausa.htm> valamint a hausza államok eredetéről szóló teóriák összefoglalása: <http://dierklange.com/pdf/fulltexts/hausa/01-Theories.pdf>
- 17 A francia kolonizáció történetéről: http://www.africa.upenn.edu/K-12/French_16178.html
- 18 A szöveg kivonatolt változata: <http://web.jjay.cuny.edu/~jobrien/reference/ob45.html>
- 19 Forrás: „Convention Revising the General Act of Berlin, February 26, 1885, and the General Act and Declaration of Brussels, July 2, 1890 - The American Journal of International Law, Vol. 15, No. 4, Supplement: Official Documents (Oct., 1921), pp. 314-321 (a jogszabály angol nyelvű hiteles fordítása) valamint http://untreaty.un.org/unts/60001_120000/20/13/00038645.pdf
- 20 A konfliktusról bővebben: Burkina Faso and Mali, Agacher Strip War by Tom Cooper 1985 http://www.acig.org/artman/publish/article_460.shtml
- 21 <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2828.htm>
- 22 Tiyanjana Maluwa: Legal aspects of the Niger river under the Niamey Treaties (Natural resources journal, vol. 28, 1988.)
- 23 Protocol relating to the Development Fund of the Niger Basin. Faranah, 1980. november 21.

▼ Mali – Niger
(www.istockphoto.com)

